

Turiny

8	Kas yra miškas?	90	Žoliniai miško augalai	120	Miško moliuskai
10	Ant ko auga miškas	92	Miško sporiniai induočiai	122	Miško varliagyviai
12	Vieno medžio pasaulis	94	Pirmieji pavasario žiedai	126	Miško ropliai
14	Iš mažos sėklytės	96	Miško pelkių augalai	128	Miško upelių žuvys
16	Lapai, žiedai ir vaisiai	98	Miško uogos, sėklos ir vaisiai	132	Miško paukščiai geniai
18	Mūsų miškų medžiai	100	Svetimi ir pavojingi	134	Miško paukščiai giesmininkai
18	Spygliuočiai	102	Miško ar ne miško gyventojai?	136	Kaip sukamas lizdas
30	Lapuočiai	104	Miško gyventojos erkės	138	Miškas naktį nemiega
78	Negyvo medžio pasaulis	106	Kiti miško voragyviai	140	Visur esanti voverė
80	Nepaprastas kerpių pasaulis	108	Miško drugiai	142	Miške gyvenantys, bet neregimi
82	Žalias samanų kilimas	112	Grambuoliai, ūsuočiai ir lapgraužiai	144	Kas girios karalius?
84	Miško grybų pasaulis	114	Miško vabzdžiai medžiotojai	146	Apie miško pavojus
86	Grybai neauga be medžių	118	Galai – ne augalai, bet auga	148	Miškas eina pas mus
88	Miško krūmai, puskrūmiai ir krūmokšniai				

Vieno medžio pasaulis

Drevėta
pušis

Paprastasis
ąžuolas

Kiekvienas miško medis vis kitoks. Tačiau žvalgydamiesi į girios medžius randame daug bendra, be to, visai vienodas sudėtines dalis. Iš ko susideda medis? Kaip jis auga ir formuojasi?

Dygdama medžio sėkla išleidžia gilyn į žemę besiskverbiančią **pagrindinę šaknį**. Daugeliui medžių rūšių ji bus svarbi visą gyvenimą. Vėliau nuo pagrindinės šaknies į šalis šakojasi **šoninės šaknys**, jomis iš dirvos siurbiamas vanduo ir maisto medžiagos. Pagrindinę šaknį augina pušis, ąžuolas. Šonines, apimančias didelį plotą, – eglė.

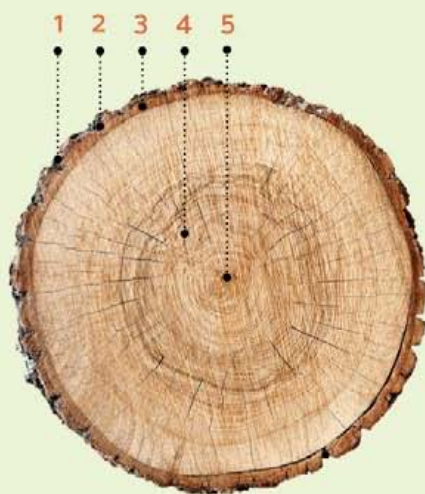

Medžio **kamienas** jungia visas jo dalis. Kamieniu vadiname medį nuo šaknų iki viršūnės, jis sumedėjęs, bet gyvas. Negyvas yra tik medžio žievės paviršiuje esantis rupus sluoksnius, vadinamas **žiauberimi**. Ažuolo, juodalksnio žiauberis gali būti stora, supleišėjusi. Žiauberis medį saugo nuo šalčio ir mechaninių poveikių. Medžiai, kurie žiauberis neturi – bukas, skroblas, baltalksnis, – yra mažiau atsparūs tokiems poveikiams.

Medžio **žievė** primena rūbą, saugantį medį nuo daugelio aplinkos veiksnių, todėl jos svarbu viskas – storis, tamprumas, spalva. Vidinis žievės sluoksnius **luobas**, arba **karna**, – dar vienas apsaugininkas. Iš susipynusių plaušų susidedantis luobas yra tamprus. Mūsų protėviai lupdavo liepų ir kitų medžių karnas, iš jų pindavo, rišdavo vyžas, kitą apavą visiems metų laikams. Karna dažnai pakeisdavo virvę.

Po karna yra žievės apsaugotas **brazdas**, kuriuo medis auga: išorėn jis augina luobą, vidun – medieną.

1 Žievė	4 Balana
2 Luobas	5 Šerdis
3 Brazdas	

Medis auga lėtai, apie šį procesą mes sužinome iš vadinamųjų metinių rėvių.

Pavasarij augančios brazdo ląstelės būna didelės, o rudenį, medžiui ruošiantis poilsio, jos mažėja, bet storėja jų sienelės. Žiemą brazdas neauga, todėl perėjimas iš rudenių ląstelių į pavasarinės labai ryškus, matomas, jis ir vadinamas **metine rieve**.

Pačiame medžio kamieno viduryje yra **šerdis**, apie ją – mediena, vadinama **balana**.

Visi **medžiai šakoti**. Tiesa, šakotumas labai skiriasi ne tik tarp rūšių, bet ir tarp pačios rūšies medžių: štai tankmėje augančios pušies šakų yra prie pat viršūnės, retumoje ar laukuose auganti pušis šakojasi nuo kamieno apačios ir gali būti labai tanki. Kai šakos driekiasi į šalį, toks šakojimasis vadinamas **šoniniu**. Jei dalijasi kamienas – **dvišakiu**.

Šakų ir šakelių galuose auga medžių **lapai** ar **spygliai**. Visi medžiai **žydi, veda vaisius, brandina sėklas** – taip išlieka jų populiacijos. Kai kurie medžiai plinta iš šaknų augančiomis atžalomis, kitų (gluosnių, karklų) šaknis išleidžia į tinkamas vietas patekusios ar žmonių pasodintos šakelės, stiebo gabalai.

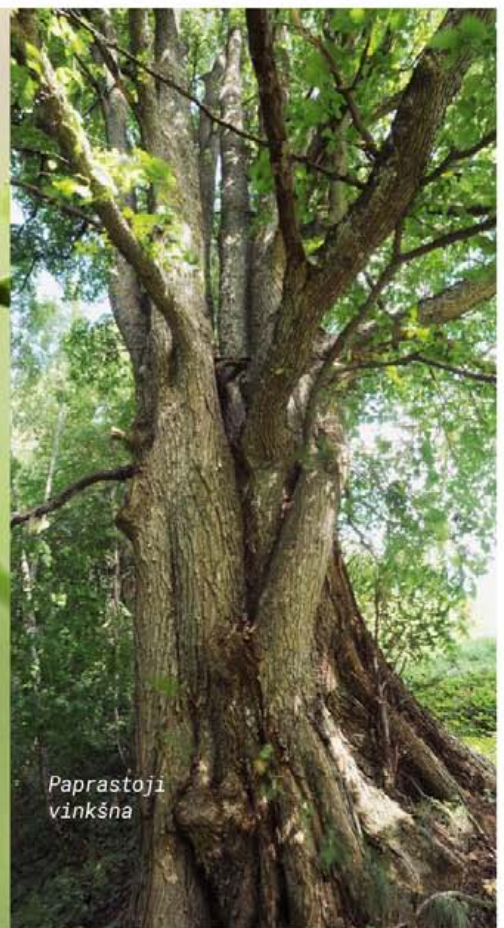

Kalninė
guoba

Paprastoji
vinkšna

Paprastoji
vinkšna

Guoba

Aukštas šakotas medis. Atvirose vietose **laja** labai plati. Daugiausia **šakų** nuo kamieno vidurio. Žemės šakos svyra žemyn, viršutinės kyla tiesiai aukštyn.

Žievė lygi, pilka, senų medžių briaunota. **Lapai** 8–15 cm ilgio, dvigubai pjūkliškais kraštais. Visų lapo dantelių viršūnės atsuktos į priekį. Lapo viršus tamsiai žalias, nežvilgus, apatinė pusė šviesesnė, ant gyslų balti plaukeliai. Lapkotis trumpas ir tvirtas.

Žydi balandžio mėnesį. Vasarą prinoksta **sparnavaisiai**, kuriuose **riešutėlis** yra sparnelio centre. Vaisiaus sparnelis viršūnėje turi iškirpimą.

Vinkšnos
lapai

Lietuvoje auga dar dvi į guobą panašios rūšys.

VINKŠNOS apatinės **šakos** horizontalios, viršutinės kyla stačiai aukštyn. **Žievė** pilkai rusva. **Lapai** kiaušiniški, nesimetrišku pagrindu, dvigubai pjūkliškais kraštais. Viršutinė lapo dalis lygi, apatinė pilkšvai plaukuota. Rudenį lapai ruduoja.

Vinkšnos vaisiukai – **sparnavaisiai** su centre esančia sėkla. Sparnelio viršūnė lygi, neįkirpta.

SKIRPSTAS – iki 10 m išaugantis medis pilkai rausva **žieve** ir trumpakočiais **lapais**. Lapai 3–10 cm ilgio, pjūkliškais kraštais ir nesimetrišku pagrindu. Gegužę prisirpsta **skriptukuose esantys riešutėliai**. Jie netoli sparnelio viršūnės, tad jo įkirpimas beveik juos siekia.

Skirpstas

Miško paukščiai giesmininkai

Liepsnelė

Bendravimas balsu giedant ar skleidžiant signalus yra išskirtinė paukščių savybė. Ir nors ne visi jie vienodai balsingi, tačiau giesmė svarbi jiems patiems, nes giedodami sprendžia gyvybines funkcijas. Giesmėmis paskelbia ir gina lizdo ar jo aplinkos teritoriją, jos padeda surasti porą. Įvairūs signalai padeda gresiant pavojui, juos skleisdami suranda pasimetusius jauniklius.

Garsais palaikomas pulku skrendančių paukščių ryšys – ši savybė ypač svarbi migruojant naktį.

Miške mes ieškome gražiausiai, skambiausiai čiulbančių paukščių. Giesmės būdingiausios žvirblinių būrio atstovams, bet gražiai skamba ir **gegutės** kukavimas, **kukučio** upsėjimas ir net **gervių** skardus klykavimas.

Neįmanoma pasakyti, kuris miško paukštis čiulba geriausiai. Visos giesmės yra savotiškai gražios, skambios. Jos, kaip ir visa kita – lizdai, kiaušinių spalva, skrydis, – yra nekintantis kiekvienos rūšies požymis. Žinoma, kai kurie paukščiai į savo giesmę įterpia išmoktus svetimus balsus ir garsus, įsimintus kitų paukščių giesmės motyvus ar mechaninius garsus – medžio girgždėjimą, automobilio signalą. Tokius garsus įsimena ir savo giesmėje naudoja **kėkštai**, **varnėnai**, **karklinės nendrinukės**, **mėlyngurklės**. Kad ir kaip būtų, pašaliniai garsai iš esmės nekeičia tikros, įgimos giesmės.

Varnėnas

Pilkoji
pečialinda

Ankstyvoji
pečialinda

Kikilis

Didysis giesmių metas miške prasideda balandį, kai atšyla ir sugrįžta **pečialindos – pilkoji ir ankstyvoji**, o mėnesiui baigiantis – **žalioji**. Pilkosios pečialindos giesmė tėra paprastas monotoniškas tikslėjimas, kitų jų rūšių trelės skambios ir sudėtingos. Tuo metu miške čiułba slapus **erškėtžvirblis**. Sugrįžusios iš šienaviečių **margasparnės musinukės** nenustygsta negiedojusios. Net ir **didžiosios zylės** neįmantri giesmelė tame paukščių chore skamba gražiai.

Dar vienas giesmių meto pakilimas būna gegužės pradžioje, kai sugrįžta **devynbalsės, lakštingalos, nendrinukės ir krakšlės, žiogeliai** bei vėliausiai parlekiančios **raudongalvės sniegenos**.

Tošinukė

Lygutė – miško
vieversys

Miške dar tik prasideda pavasaris, tirpsta sniegas, bet jau gieda **karietaitės**. Mažas, iki 10 g paukščiukas riesta uodega čiułba taip garsiai, kad jį išgirsti galima už šimtų metrų. Labai greitai miške ima švilpauti **juodasis ir amalinis strazdas**. Jie slapūs ir baikštūs, tačiau girdint giesmes galima nustatyti, kur šie paukščiai apsistoję ir kur perės. Tik atšilus mišriuose miškuose švelnia giesmele, skambančia iki vėlios nakties, prabyla **liepsnelės**. Su jomis eglų viršūnėse jau švilpauja **strazdai giesmininkai**, kurių giesmės gražiausiai skamba anksti ryte ir vakare, saulei leidžiantis.

Ilgauodegė
zylė

Karietaitė

Devynbalsės ir nendrinukės – geriausios giesmininkės, gal ne tokios garsios kaip lakštingala, bet išgiedančios ilgas ir įmantrias treles. Gegužę prie šių paukščių prisijungia **volungė**, perinti medžių viršūnėse ir švilpaujanti labai garsiai.

Paukščių giesmės svarbiausios jiems patiems, jie gieda tol, kol pasirenka vietą lizdui, kol peri. Kai auginami jaunikliai, jos tyla, rimsta. Jeigu paukščiai nesuka antro lizdo ir neperi dar vienos vados, giesmės nutyla iki kito pavasario.

Volungė